

แนวคิดในการพัฒนามนุษย์

รศ.ดร.บุญชม ศรีสะอาด

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การพัฒนามนุษย์เป็นหน้าที่และภารกิจที่สำคัญของทุกองค์กร ทุกสถาบัน เช่น ครอบครัว โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย บริษัท สมาคม ฯลฯ และทุกคน ซึ่งจะต้องตระหนักให้ความสำคัญถือว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องทำให้ดีให้สัมฤทธิ์ผลให้ได้ โดยเน้นการพัฒนาตนเอง แต่ละครอบครัวจะต้องพัฒนาสมาชิกภายในครอบครัวและร่วมมือกับองค์กร สถาบันอื่น ๆ ทุกคนจะพัฒนาตนเองและร่วมมือพัฒนาองค์กร สถาบันต่าง ๆ ด้วย มีแนวคิดในการพัฒนามนุษย์ดังนี้

1. การพัฒนามนุษย์จะต้องพัฒนาในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านพุทธิพิสัย หรือด้านสมอง (*Cognitive Domain*) ด้านจิตพิสัย หรือด้านจิต-อารมณ์ (*Affective Domain*) ด้านทักษะทางกาย (*Psychomotor Domain*) และด้านอาชีพ (*Occupation or Professional*) จะขาดหรือจะด้อยในด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้

2. การพัฒนาด้านพุทธิพิสัยควรเน้นในส่วนที่เป็นปัญญา (*Wisdom or Intellectual*) ซึ่งเป็นสมรรถภาพสมองขั้นสูงที่ประกอบด้วยความสามารถในการเข้าใจ (*Comprehension*) ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ (*Analysis*) ความสามารถในการคิดสังเคราะห์ (*Synthesis*) และความสามารถในการประเมินค่า (*Evaluation*) ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาค้นคว้าของมนุษย์ สมองของมนุษย์มีศักยภาพมหาศาล แต่ได้รับการพัฒนาน้อยมาก มนุษย์ใช้สมองค่อนข้างมากในด้านความจำที่เป็นการระลึกซึ่งเป็นสมรรถภาพขั้นต่ำ ทั้ง ๆ ที่ถ้าพัฒนาด้านการคิด ด้านปัญญา จะค้นพบความรู้ต่าง ๆ สร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ได้มากมาย เปรียบเสมือนว่าเรามีของดีมากมาย แต่ไม่ได้นำมาใช้อย่างไม่น่าเชื่อ

3. ด้านที่ต้องเน้นให้มากในการพัฒนาคือด้านจิตพิสัย เช่น ความเอื้ออาทร จิตสำนึกของการเป็นพลเมืองที่ดี การมีวินัย ความซื่อสัตย์ ความไม่เห็นแก่ตัว ฯลฯ โดยพัฒนาในหลาย ๆ เรื่อง เช่น การทำให้คนมีความสุขจากการให้ การมีความชื่นชมในคนอื่น เป็นต้น

4. ควรให้ความสำคัญ และปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมสม่ำเสมอในการฝึกด้านการคิด ด้านจิตใจ เช่นเดียวกับที่ทำอย่างเป็นรูปธรรมและสม่ำเสมอในด้านทางกาย เช่น การเล่นกีฬา บริหารกาย (เช่น เต้นแอโรบิก ฯลฯ)

5. ในปัจจุบันและอนาคตจะต้องพัฒนาสมรรถภาพพื้นฐานอีก 4 ด้าน ที่จำเป็นสำหรับทุกคนให้มากยิ่งขึ้นซึ่งได้แก่ การใช้คอมพิวเตอร์ ภาษาอังกฤษ การจัดการทั่วไป และการรู้และจัดการสารสนเทศ

ด้านคอมพิวเตอร์ ให้สามารถใช้คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือช่วยอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ ในการศึกษาค้นคว้า เช่น ในการพิมพ์ การเก็บข้อมูล สารสนเทศ ความรู้ รูปภาพ กราฟิกส์ ภาพเคลื่อนไหว สื่อมัลติมีเดีย ฯลฯ การนำเสนอสาระกระบวนการต่าง ๆ (Presentation) การสร้างสื่อประสม (Multimedia) การวิเคราะห์ด้วยเทคนิคสถิติต่าง ๆ การจำลองสถานการณ์ การปฏิบัติการวิจัย การสืบค้นความรู้และติดต่อสื่อสารผ่านระบบอินเทอร์เน็ต

ด้านภาษาอังกฤษ ให้สามารถสื่อสารกับนานาชาติได้ โดยเฉพาะการศึกษาค้นคว้าความรู้ที่บันทึกเป็นภาษาอังกฤษ ทั้งในรูปตำรา วารสาร และในระบบอินเทอร์เน็ตซึ่งนับวันจะเพิ่มขึ้นอย่างมากมาฆมหาศาล การที่สามารถอ่านภาษาอังกฤษเข้าใจ จะทำให้ได้เปรียบมากในการค้นคว้าเรื่องต่าง ๆ ได้เรียนรู้อย่างลุ่มลึกและกว้างขวาง

ด้านการจัดการทั่วไป ให้สามารถวางแผนทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว การจัดและพัฒนาระบบต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน การปรับปรุงคุณภาพประสิทธิภาพ การกำกับติดตามประเมินผล

ด้านความรู้และจัดการสารสนเทศ ให้สามารถเลือกสรรคัดกรองสารสนเทศในสื่อต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและนำไปใช้ได้เหมาะสม

6. ในการพัฒนาต้องมุ่งให้เกิดผลระยะยาวหรือผลที่ยั่งยืน (Long term) ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นหลัก ไม่มุ่งผลที่เกิดขึ้นระยะสั้นแต่เกิดความเสียหายต่อระบบส่วนรวมในระยะยาว

7. ตัวแบบหรือแบบอย่างที่ดีในสังคมมีค่ามากต่อการพัฒนาด้านคุณลักษณะ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย หรือบุคลิกภาพ การมีตัวแบบที่ดีเป็นเสมือนการสอนในทางอ้อมซึ่งอาจให้ผลมากกว่าการสอนโดยตรงด้วยการบอก การอธิบาย หรือแม้กระทั่งการอบรม แต่ถ้ามีตัวแบบที่ไม่ดีในสังคมมักเป็นอุปสรรคขัดขวางต่อการพัฒนา ในต่างประเทศ เช่น ญี่ปุ่น สหรัฐ ออสเตรเลีย และประเทศอื่น ๆ ที่มีประชากรคุณภาพสูง จะมีตัวแบบที่ดีในสังคม ทำให้เกิดการเรียนรู้และปฏิบัติตามตัวแบบ เช่น เด็ก ๆ เห็นผู้ใหญ่เคารพกฐณาจารย์ เข้าแถวตามลำดับ ก่อนหลังในการใช้บริการต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ก็จะปฏิบัติตามโดยอาจไม่ต้องบอก เห็นสถานที่ทุกแห่งโดยเฉพาะห้องสุขามีความสะอาดก็จะไม่ทำให้เกิดความสกปรก เป็นต้น แตกต่างกับในสังคมไทยที่ครู อาจารย์ อาจใช้ความพยายามมากในการสอนให้เคารพกฐณาจารย์ ให้เข้าคิว แต่มักไร้ผลหรือได้ผลน้อย เนื่องจากในชีวิตประจำวันมักพบผู้ใหญ่ที่ไม่เคารพกฐณาจารย์ ลัดคิว แล้วก็เป็นผู้ที่ได้เปรียบ เด็ก ๆ จึงมักกระทำตามผู้ใหญ่ให้ตนได้เปรียบซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิของคนอื่น ก่อให้เกิดปัญหาสังคมขาดความสุข

การแก้ปัญหาในเรื่องนี้ จะต้องแก้ที่การสร้างตัวแบบที่ดี ทุกคนลดความเห็นแก่ตัว เคารพในสิทธิของคนอื่น ไม่คิดเอาใจเปรียบคนอื่น ให้ความยุติธรรมกับคนอื่น มีความหนักแน่นมั่นคงในการปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง ถึงแม้ว่าคนอื่นจะไม่ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องก็ตาม ถ้าผู้ใหญ่

ผู้นำและผู้มีอำนาจ โดยเฉพาะนักการเมือง เป็นตัวแบบที่ดี จะทำให้ง่ายต่อการพัฒนาคุณลักษณะของคนในสังคม ด้านครูอาจารย์นอกจากจะต้องเป็นตัวอย่างที่ดีแล้ว ยังต้องถือว่าเป็นหน้าที่และใช้ความพยายามในการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีที่พึงประสงค์ให้กับผู้เรียน ไม่ว่าจะสอนในรายวิชาใด ๆ ก็ตาม

8. จะต้องพัฒนาให้รู้จักเลือกอย่างฉลาด อย่างเหมาะสม ในชีวิตจริงของมนุษย์จะต้องตัดสินใจเลือกอยู่เสมอ ในแต่ละวันจะมีการตัดสินใจเลือกหลายสิ่ง หลายเรื่อง บางสิ่งบางเรื่องอาจมีตัวเลือก 2 ทาง เช่น ทำหรือไม่ทำ อ่านหนังสือหรือดูทีวี บางสิ่งบางเรื่องมีตัวเลือกมากกว่า 2 ทาง เช่น จะเลือกสีใดจากที่มีให้เลือก 5 สี จะเรียนรายวิชาใด จากที่กำหนดไว้ให้เลือก 10 รายวิชา จะค้น Website ใดจากที่ทราบในขณะนั้นมี 20 Websites เป็นต้น การตัดสินใจเลือกอย่างฉลาดเหมาะสมจะทำให้บังเกิดผลดีทั้งต่อตนเอง ครอบครัว ผู้เกี่ยวข้อง และส่วนรวม

9. การที่จะทำให้คนปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ หรือต้องการให้เชื่อในเรื่องใดเรื่องหนึ่งบางครั้งไม่อาจได้ผลหากใช้วิธีการทางตรง เช่น บอก สั่ง อธิบาย หรือให้เหตุผล โน้มน้าว แต่กลับได้ผลเมื่อใช้วิธีทางอ้อม เช่น ให้คนอื่นที่คนนั้นเคารพนับถือ หรือศรัทธา พูดแทน หรือจัดให้มีประสบการณ์ได้เห็นด้วยตนเองว่าเป็นสิ่งที่ดีงามเห็นแบบอย่างที่ดี ดังนั้นถ้าใช้วิธีการทางตรงไม่ได้ผลก็ควรลองใช้วิธีการทางอ้อมซึ่งอาจใช้หลายวิธีกว่าจะได้ผล หรือใช้เพียงวิธีเดียวก็เพียงพอ

10. ความรัก ความเลื่อมใส ศรัทธา และแรงคล้อยล้วนเป็นพลังสำคัญที่จะทำให้คนมีความมุ่งมั่น มีความพยายาม ให้ความร่วมมือ ปฏิบัติในสิ่งที่ต้องการ ดังนั้นจึงต้องคิดหาวิถีกิจกรรมสร้างบรรยากาศ หรือสถานการณ์ให้เกิดความรัก ความเลื่อมใสศรัทธาหรือแรงคล้อย

11. ควรใช้เทคนิควิธีที่เป็นทางบวก (*Positive*) เช่น กระตุ้น ส่งเสริม สนับสนุน ให้กำลังใจ ให้การเสริมแรง ซึ่งจะได้ผลดีกว่าทางลบ (*Negative*)

12. มนุษย์มักมีความผิดพลาด ดังนั้นจึงควรให้โอกาส ใจกว้าง อดทน ให้อภัย ให้เกิดการเรียนรู้จากความผิดพลาด

การพัฒนามนุษย์ไม่ใช่เรื่องง่าย จำเป็นต้องอาศัยความรู้ ใจความเพียร ใช้ปัญญาวิธีการใช้แนวคิดต่าง ๆ ที่กล่าวมาช่วยในการพัฒนา ควรสร้างความภาคภูมิใจเมื่อมีโอกาสพัฒนาบุคคล เห็นความเจริญก้าวหน้าของผู้ที่เราพัฒนา

-----*****-----